

Velilerin fendi insanlığı yendi

BİLGE YAĞMURLU*

Bir veli en doğal haliyle anlatıyordu. Öyle yıl sonunda doğduğu, gelişimsel güçlüğü olduğu için falan değil, okulda –ve elbette hayatta- daha başarılı olması için çocuğunu okula geç göndermek istemişlerdir. Ama bunu yaparken yavru-cuk elbet diğer haklarından da mahrum kalmamalıdır. Keza bazı seçkin okullar sadece belli bir yılda doğan çocukları kabul ediyordur. Bu durumda çocuğun yaşını mahkeme kararıyla küçültmekte bir beis yoktur. Bu, adeta dünyanın en sıradan ve doğal hareketidir. Çocuğu kendi yaşatlarından tabii ki bir adım önde başlasındır hayata; ileride de inşallah atalarının izinden giderek başarılarıyla ailesine gurur verecektir. Hakkı yenen diğer yaşıt çocuklar bu ailenin umrumda mıdır? Değildir. Ama sorarsanız, onlar yine de en duyarlıdır, en aydın ve eşitlikçi. Ve kimseye bir zararları dokunmuyordur. Tek istedikleri, kendi yavrularının daha başarılı, daha iyi, daha ve daha olmasıdır. Bunun için her şeyi yapabilirler.

Ama her türlü manevraya rağmen, sınavta beklenmedik bir talihsizlikle karşılaşan aileler de olabilir. Ne gibi? Mesela engeli olan bir öğrenci gibi. Fiziksel engeli veya gelişimsel güçlüğü olan bir çocuk. Anne-babasının en kıymetlisinin okulda ve ileriki hayatında uzaktan bile fark edilmesini sağlayacak o ışıltısını gölgeleyen, sınıftaki kaynaklarını azaltacak, herkesin dikkatini dağıtacak, sınıftaki ideal öğretme ve öğrenme ortamını bozacak bir engelli çocuk! Öğretmen bu çocukla uğraşır, diğer öğrencilere gereken ilgi ve özeni gösterebilecek midir?

Eğitim sistemimizin bütün nimetlerinden yararlanarak yeni kuşakları yetiştirme sorumluluğunu almış ama görevinin tüm çocuklara eşit şekilde iyi eğitim ve öğretimi sağlamak olduğunu idrak etmekte zorlanan bir öğretmen... İyi öğretmenliği sınav kazanan öğrenci yetiştirmek sanan... Sınıfa tesadüfen düşmüş bir parlak öğrenci ile meslektaşlarına caka satan, beğendiği velilerin çocuklarını açıktan veya gizlice kayırlı, fakirini, eğitimsizini, herhangi bir bakımdan dezavantajlısını sınıfında istemeyen bir öğretmen... Okulun en önemli işlevinin sınav başarısı garantilemek olduğunu düşünen veliler... Hassas oldukları konu belli; kolay manipüle edilebilirler.

Oysa ki herhangi bir şekilde “farklı” olanlar ve aileleri için hayat zaten kolay değildir; farklılığın kendisi çoğu zaman başlı başına dezavantajdır. Ve tabii ki etik olan, farklı veya sıradan, herkese eşit haklar tanınması ve bu hakların kullanılabilmesi için gerekli olanakların sağlanmasıdır. Burada uzun uzun kaynaştırma programlarının herkes için, engeli olan çocuk, diğer

çocuklar, aileler, okul ve toplum için yararlarını anlatmayacağım, ki çok vardır. Çünkü akademik bilgiyi öğrenmenin yolları çeşitlidir ama insanı esas geliştiren sosyal becerileridir. Sosyal beceri iyi iletişimdir, pozitif tutumdur, empatidir, yardım etme, paylaşma, problemlerini yapıcı şekilde çözebilir.

Çocuğunun başlama çizgisini diğerlerinden yüz metre ileriye al, onları tut, seninki hızlı çıkış yapsın, çocuğunu en iyi öğretmenin sınıfına koy, farklı olanı isteme, çocuğunun nasıl işine geliyorsa öyle aksiyon al, bazen bireysel, gerektiğinde topluluk halinde. Ve sonra düşün, ülkenin her yıl üniversite giriş sınavında sonuncu olan şehirden nasıl oluyor da çobanlık yapan tek kollu bir genç dereceye giriyor diye.

Engellilerin durumuna dair...

Türkiye’de yaşayan ortopedik engellilerin otobüse binecekleri günlerde yanlarında tornavida taşıdıklarını biliyor muydunuz? Tornavidayı kullanma sebepleri kendilerini sağda solda rahatsız edenlere karşı savunma amaçlı değil; toplu taşıma aracına binmek için lazım.

Malumumuz, otobüse tekerlekli sandalye ile binmek açılır kapanır rampa gerektiriyor. Bu rampayı koyup kaldırmak gibi zahmetli bir işle uğraşmak istemeyen bazı taşıt sürücüleri “Rampa açılmıyor, sıkışmış” bahanesiyle tekerlekli sandalyedeki yolcuları araca almak istemiyor. Bu durum o kadar sıklaşmaya başlıyor ki, rampanın açılmasına “yardımcı olmak” için toplu taşıma kullanacakları zamanlarda yanlarında tornavida taşımaya başlıyorlar. Kısacası engelliler için ulaşımın erişilebilir olması konusunda gerekli kanunlar çıksa ve bunlara

uygun şekilde bazı düzenlemeler yapılmış olsa da, her konuda olduğu gibi burada da niyet ön plana çıkıyor. Niyeti olmayana bir şey yaptırabilmeniz zor; uygulamada problemler çok. Eğitim alanında olduğu gibi.

Bunları ve daha pek çok benzer bilgiyi, ortopedik engellilerin depresif duygu durumlarına etki eden unsurları incelediğimiz bir araştırmamızda öğrendik. Araştırma, bizim üniversiteden geçtiğimiz yıl birincilikle mezun olan öğrencimin bitirme projesiydi. Bu çalışmayı Türkiye’nin beş bölgesinde yer alan on iki şehirde yaşayan çok sayıda ortopedik engelli genç, yetişkin ve aileleri ile yaptı. Şimdi yurt dışında çok iyi bir üniversitede yüksek lisans eğitimine devam ediyor; iyi bir müzisyen ve sinema sever; iyi bir araştırmacı ve psikolog olma yolunda hızla ilerliyor. Peki vakti zamanında bir lise müdürünün ailesine önerdiği gibi, okula gitmek yerine dersleri evden takip etseydi, içinde gerçekten yer alacağı bir hayat için ısrarcı olmasaydı, hepimiz kaybetmez miydik? En temel hakları tüm vatandaşlarına sağlamak bir devletin asgari görevi değil midir? Bunu müdür, öğretmen, sürücü, veli veya herhangi bir kimsenin değiştirebilme, uygulamama hakkı var mıdır?

Ülkemizde engelli bireylerin başına gelenler ne bu yazıya sığar, ne okuyanları şaşırtır. Aziz Nesin kitaplarında, Peter Sellers filmlerindekine benzeyen, elbette güldürmeyen ama acı veren, üzen saçmalıklar dizisi bu ülkede çok yerde yaşanır ama belki bunlardan en fazla da engelliler nasibini alır. Bizdeki kılavuz yüzeyler engelli insanı ya duvara toslatır, ya uçuruma götürür. Hem gerçek, hem mecazi anlamda.

Türkiye’de yaşayan ortopedik engellilerin otobüse binecekleri günlerde yanlarında tornavida taşıdıklarını biliyor muydunuz? Tornavidayı kullanma sebepleri kendilerini sağda solda rahatsız edenlere karşı savunma amaçlı değil; toplu taşıma aracına binmek için lazım.

Kısacası engelliler için yapılması şart olan düzenlemeler bakımından, kamusal alandan başlayarak sadece –mı gibi yaptığımız bir durum var. Yaşamda yer almalarını istiyor...muş, yasa çıkartıyor...muş, duyarlılık gösteriyor...muş gibi yapıyoruz. Kanuni düzenlemelerin uygulamaya geçirilmesini on yıla yayarak, bu on yıl boyunca gereken işi tamamlayacak çalışma gruplarını oluşturarak ve sonra tekrar oluşturarak, çok hassas olmamıza rağmen bu on yıllık sürelerin bu kadar uzun olmasına bir taraftan da içten içe memnun olarak –mı gibi yapıyoruz. Engellilerin bir kampanya veya tabela konusu olmadıklarını, gerçek ve ciddi sorunları konusunda sonuç getirecek uygulamaların ciddiyetle, zaman kaybetmeden başlatılmasının gerekliliğini göz ardı ediyoruz. Bu bizim, hepimizin ve başta devletin sorumluluğu. Hanımların evde toplanmak yerine, o seferlik ‘gün’lerini yetimhanedeki çocuklara kek-börek götürerek yapmalarına benziyor bu “gerçekleştirilen” engelsizlik çalışmaları. İş yapmaktan ziyade kendini tatmin etmeye yönelik, göstermelik, çalışma grubu kurulması, yarışmalık, yazmalık, anlatmalık.

Peki ne yapsak, nasıl yapsak? Her okulda bir Karanlıkta Diyalog dersi mi olsa, herkesi tekerlekli sandalyeye oturtup Arnavut kaldırımında şöyle bir on beş dakika dolaştırsak mı, sonra otobüse mi bindirsek, hastaneye, okula mı yollasak? İnsanın kendisinde ve yakın çevresinde görmediği, bilmediği bir durumu kavrayıp doğru şekilde davranabilmesi için ne yapsak? Her insan bir engelli adaydır mı desek?

*Akademisyen Koç Üniversitesi